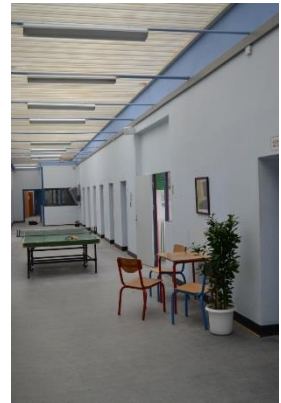

FÆNGSELIV

Livet i fængslet er domineret af regler og rutiner. Fangerne skal følge fængslets regler og de anvisninger, de får af personalet. I fængslet i Horsens var der regler og rutiner for alt: fangernes udseende og hygiejne, brevenes længde og tidspunkter for søvn, arbejde og fritid. Og hvis man ikke fulgte reglerne, fik man en straf. Men enkelte steder havde fangen mulighed for at sætte sit eget præg på fængselslivet – selvfølgelig inden for fængslets retningslinjer. Cellen havde fangen for sig selv, og han kunne indrette den med tv, radio, billeder på væggen m.m. I fritiden var det også fangens eget valg, hvad han ville bruge sin tid på.

”Ud over reglerne for dagens forløb i tid og rum er der regler for opførsel og sprogbrug. Der føres journal over fangen. Der skrives notater om opførsel, vaner og hvem han omgås. Der er regler for hvordan fanger skal omgås hinanden. Der er nøje regler for indretning af celle, størrelse af gulvtæppe og møbler. Der er regler for hvor mange smykker man må have, hvor mange penge man må have osv. Disciplinens formål er dels at sikre ro, en bestemt orden og punktlighed, dels at minimere fangernes egenvilje og selvbestemmelse.”

Tidligere fange i Vridsløselille Statsfængsel, 1988

DISCIPLINÆRSTRAF

Når vi i et retssamfund vælger, at en medborger skal straffes med fængsel, benytter man sig grundlæggende af to redskaber for at sikre at straffen også udstås. Den ene er overvågning af fangen, og den anden er gennemførsel af en disciplinærstraf, hvis reglerne (disciplinen) i fængslet ikke overholdes. En disciplinærstraf kunne være en pengebøde, isolation eller fratagelse af at komme ud på prøve. Før den nye straffelov i 1930 kunne en fange også blive straffet korporligt, det vil sige med slag. Slagene kunne være med rotting, tamp eller kat.

”Indsatte kan ikendes diciplinærstraf for blandt andet overtrædelse af straffelovgivningen, lydighedsnægtelse, upassende sprogbrug, undvigelse eller forsøg herpå, udgangsmisbrug og overtrædelse af bestemmelser om orden og sikkerhed. Som diciplinærstraf kan anvendes bøde på ikke over en uges normalløn eller strafcelle, enten betinget eller ubetinget. Hvis man ikendes strafcelle, medfører det, at man er udelukket fra alt fællesskab i institutionen.”

Kortfattet orientering om Statsfængslet i Horsens, 1990

CELLERNE

Cellen var det eneste sted i fængslet, som fangen havde for sig selv. Stue, køkken og toilet delte han med de andre. I cellen kunne fangen være sig selv, næsten – for den blev undersøgt af personalet mindst en gang om måneden. I fængslet i Horsens har der gennem tiden været forskellige celletyper:

Natceller

1853-1933

Cellerne i fængslets østre og vestre fløj var oprindeligt indrettet som små natceller på 3,2 m² til fanger med tugthusdomme. Indtil 1933 fik man en tugthusdom, hvis man var tidligere straffet eller havde begået grove forbrydelser. Fangerne opholdte sig kun i cellerne om natten, mens de om dagen arbejdede på arbejdsale sammen med andre fanger. Natcellernes placering midt i fløjene betød, at cellerne ikke havde et vindue, ligesom der heller ikke var lys eller varme. I natcellen var der plads til en seng og en natpote.

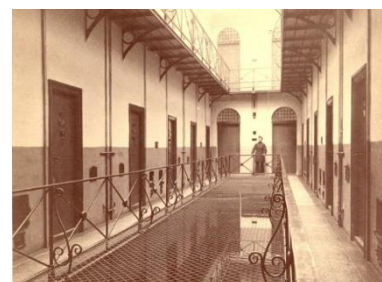

Natcellegang, før 1933.

Forbedringsceller

1875-1933

I 1875 blev der tilføjet en midterfløj til fængslet i Horsens. I den nye afdeling etablerede man 48 celler til fanger med en forbedringshusdom. Forbedringshusdommen var mildere end tugthusdommen og blev normalt tildelt til førstegangsforbrydere, og folk der kun skulle sidde få år i fængsel. Fanger med en forbedringsdom skulle afsone i total isolation og derfor være i deres celle hele døgnet. Forbedringscellerne på 8,9 m² var større end natcellerne, da der også skulle være plads til, at fangen kunne arbejde i cellen. Cellen var udstyret med et vindue, elektrisk lys og varme.

Cellegang med forbedringsceller, ca. 1900.

Forbedringshusdommen blev afskaffet i 1933, da en ny straffelov trådte i kraft. Indtil 1970'erne blev cellerne i den tidligere forbedringsafdeling fortsat anvendt til at huse fanger, men herefter omdannede man afdelingen til terapiafdeling. I terapiafdelingen holdt småfagene til, hvor fangerne bl.a. samlede julekalendere. I nogle af cellerne blev der også indrettet små værksteder, hvor fangerne kunne arbejde med læder, træ m.m. i deres fritid.

Forbedringscelle, 1875-1933.

Cellerne efter 1933

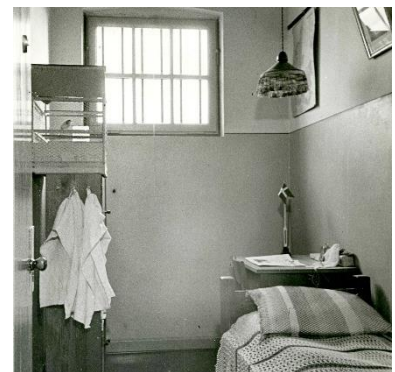
1933-1955

I 1933 trådte en ny straffelov i kraft, hvor straf og forbedring blev samlet i et, og de tidligere tugt- og forbedringshusdomme blev afskaffet. I den nye straffelov stod der blandt andet, at alle celler skulle have et vindue, der kunne åbnes. Det betød, at fængslet i Horsens måtte bygge helt nye celler. Natcellerne i øst- og vestfløjene blev revet ned i 1933-1935 og erstattet af cellegange med et åbent trappeforløb, der gav mulighed for at se gennem alle fire etager på en gang. Det betød, at få betjente kunne overskue mange celler.

Cellegang med åbent trappeforløb, 1933-1955.

I de nye cellegange blev cellerne rykket ud til ydervæggene, og hver celle fik et vindue og en radiator. De nye cellers grundareal var på 6,3 m², hvilket næsten var en fordobling i forhold til de gamle natceller på 3,2 m². Fangerne opholdte sig i cellerne, når de ikke var på arbejde. Bad og toilet var fælles og lå i hver ende af cellegangene. Cellen var udstyret med seng, skab, skrivebord, stol, papirkurv og lampe. Fangerne måtte indrette cellen med billeder, tæpper og andre personlige ejendele, og det var tilladt at have to fugle i bur i cellen.

Celle, mellem 1933 og 1955.

Moderne celler

1955-2006

I midten af 1950'erne fjernede man de åbne trappeforløb i fængslets øst- og vestfløje, men cellernes størrelse på 6,3 m² blev ikke ændret. Bad, toilet og opholdsstue delte fangen med de andre fanger på afdelingen. Fangen kunne være i sin celle, når han ikke var på arbejde eller i et af fritidsværkstederne.

Cellegang, 2006.

De almindelige celler var udstyret med seng, skrivebord, stol, skab, arkitektlampe, indmuret radio, knagerække, gardiner, opslagstavler, askebæger, urinkolbe og papirkurv. Fangen kunne indrette sig lidt hjemligt med f.eks. billeder af familien på opslagstavlerne. Det var tilladt at have tv og musikanlæg i cellen, og fangen måtte stadig have to fugle i bur.

Almindelig celle, 2006.

I 1999 indrettede man på 4. vest en særafdeling for fanger med tilknytning til Hells Angels. Afdelingen var isoleret fra resten af fængslet og havde bl.a. eget køkken, hvor fangerne selv lavede mad. De andre celleafdelinger fik mad fra centralkøkkenet, der lå i fængslets kælder.

Celle fra 4. vest, 2006.

DØGNRYTMEN I 1853 OG 1990

I 1853 stod fangerne om sommeren op kl. 4.45. De redte deres senge, blev råbt op og vaskede sig. kl. 5.30 var der morgenbøn og herefter gik arbejdet i gang og varede indtil kl. 20. Så ryddede de op, gjorde rent og bad aftenbøn inden de gik i seng kl. 20.30. Om søndagen arbejdede fangerne ikke, men der var tvungen kirkegang indtil 1924.

Med årene er dagsprogrammet blevet mindre stramt. I 1990 stod fangerne op kl. 7 og arbejdede til kl. 15.30. Derefter havde de fritid indtil kl. 21.30, hvor de blev låst inde i deres celler for natten. I weekenden arbejdede fangerne ikke, men kunne dyrke motion, forskellige hobbyer eller synge i kirkens fangekor. Tanken bag døgnrytmen er, at den skal ligne døgnrytmen uden for fængslet. På den måde vil det blive lettere for fangerne at blive resocialiserede og indgå i samfundet som lovlige borgere, når de bliver løsladt.

ARBEJDE

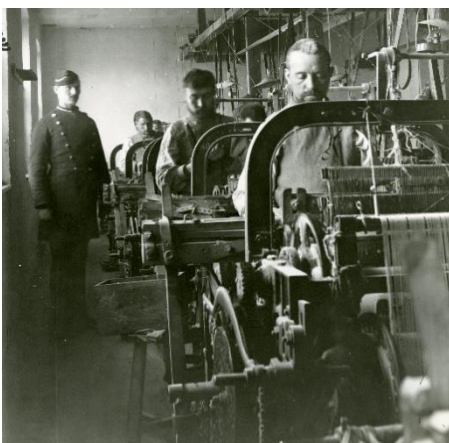
Fangerne skulle arbejde som en del af deres straf. I begyndelsen arbejdede de med at bygge fængslet færdigt. Derefter var mange af fangerne beskæftiget med tekstilindustri under Crome & Goldschmidt. Men gennem tiden har fangerne også arbejdet på trykkeri, skrædderi og gartneri. De har syet postsække, bygget kontormøbler, foldet kuverter og flettet pil. De har desuden samlet chokoladejulekalendere og vasket tøj. Endelig kunne de arbejde med den almindelige drift i fængslet, for eksempel i køkkenet, hos tømreren, smeden og mureren. Fangerne betalte ikke skat af de penge, de tjente og derfor blev det ikke kaldt løn, men dusør.

”Fangernes beskæftigelse er et vigtigt led i arbejdet for deres genopdragelse. En del af fangerne mangler rutine og sikkerhed i almindeligt forekommende arbejde. De mangler derfor selvtillid, og dette medfører atter, at de opgiver de pladser, som de anbringes i eller skaffer sig ved løsladelsen. Målet med fangearbejdet bliver derfor af fangen at skabe en brugbar arbejder.”

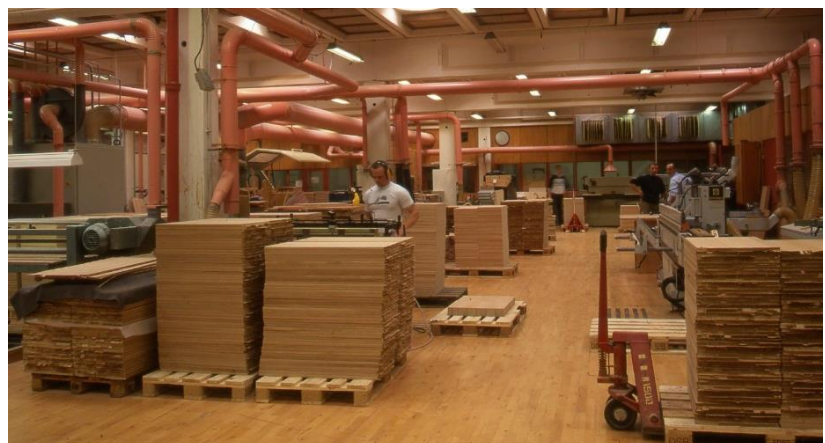
Almindelig instruks for fængselstjeneste, 1948

”Der findes ingen beskæftigelse herinde, du kan bruge som forberedelse til et liv udenfor – undtagen til fortsatte narrestreger. Værkstederne er helt utidssvarende indrettet og beregnet på sinker. Det eneste sted, der tilnærmer sig forhold udenfor, er gartneriet, hvor man lærer at køre med trillebør og på den måde kan kvalificere sig til et job i en park udenfor.”

Fange, 1992

Væveriet, 1890'erne.

Snedkeriet, 1999.

FANGEDRAGTER

Fangerne i de danske fængsler har aldrig gået i sribede fangedragter. Men i de første mange år gik de ens klædt i tøj af groft, gråt uld. På jakken bar fangerne desuden et metalskilt med deres fangenummer.

Fangerne fik udleveret tøjet af fængslet, dels fordi de ofte var fattige og manglede ordentligt tøj, når de kom til fængslet, og dels for at signalere, at fangerne var del af et system der ensrettede. Formålet var at pille fangerne ned for derefter at genopbygge og forbedre dem. Fangedragten var også praktisk, hvis fangerne skulle flygte. For de var lette at genkende. I 1910 havde fangerne korte bukser på. Det var der ingen frie mænd, der havde. Så hvis en fange flygtede, signalerede hans bukser, hvor han kom fra.

Fangedragterne har ændret sig med tiden. I dag får fangerne arbejdstøj udleveret, men de må have deres eget tøj på i fritiden. Bare ikke tøj, der kan virke som en magtdemonstration, eller som har racistiske symboler eller slogans.

Fangebukser og jakke, ca. 1910.

Fanger på arbejde i deres fangedragter, 1890.

MAD

Fængslets centralkøkken lavede alle fangernes måltider, kun afdeling 4. vest havde fra 1999 eget køkken. Maden blev lavet i store gryder og derefter bragt op til afdelingerne i madbeholdere, hvis rumfang passede præcis til den madmængde, hver afdeling skulle have. Det var vigtigt, at hver fange fik præcis den mængde og vægt, han havde ret til ifølge kostregulativerne. Én måtte ikke få mere end andre, med mindre det var lægeligt ordineret. Indtil 1890 var kosten meget ensformig og bestod mest af rugbrød, sild, hestekød og grød. Derefter kom der mere variation, og helt indtil 1984 fik fangerne også dessert hver dag, herefter kun om søndagen. Med tiden kunne fangerne variere deres kost med indkøb fra fængslets købmand.

”Den gennemsnitlige pris for tre daglige måltider pr. indsat var 24,16 kr. i 1989 i Statsfængslet i Horsens.”

Kortfattet orientering om Statsfængslet i Horsens, juli 1990, s. 16

Centralkøkkenet, ca. 1907.

Centralkøkkenet, 2006.

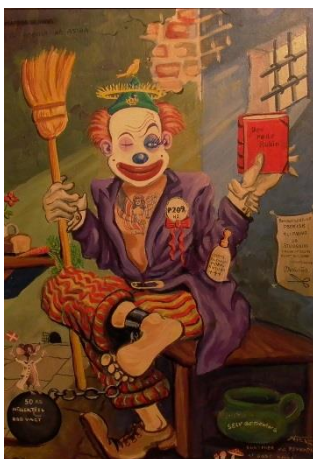
TEMA: FÆNGSELIV

FRITID

Fangerne havde mulighed for at lave forskellige ting i deres fritid. Der blev set fjernsyn, slappet af, læst bøger, dyrket sport, røget hash og skrevet breve til familien. Ligeledes kunne fangerne benytte fritidsværksteder, hvor der blev arbejdet i blandt andet læder og træ. Produkterne kunne bruges til gaver eller sælges på en af fængslets husflidsudstillinger. De ting, som blev fremstillet, var ofte efter forlæg fra en hobbylærer, og derfor kunne de godt have et præg af masseproduktion. Men der var også fanger, som havde et kunstnerisk talent.

"[Jeg tilbringer fritiden] med at læse, se fjernsyn og drive den af."

Fange, 1992

Maleri lavet af en fange.

Diverse rygeredskaber lavet af fanger.

Fanger i en celle.

TEAM SVENDSEN

I 1998 blev et løbehold oprettet på fængslet. Fængselsoverbetjent Georg Svendsen ville gerne, at fangerne fik noget indholdsrigt at give sig til i deres fritid. Derfor fik fanger, der var blevet godkendt til uledsaget udgang, mulighed for, sammen med ham, at komme på et løbehold. Først løbetrænede de på fængslets løbebane på gårdtursarealet, og da kondien var blevet god løb de hver søndag ud ad porten og rundt om Bygholm Sø ved Horsens. Herefter var målene Horsens-løbet, Vejle-løbet og maratonløbet i Århus. Løbene gav fangerne en god fysisk form og noget at se frem til og bruge tiden til: "De sætter sig et mål, og det, tror jeg, er positivt for de fleste", udtalte Georg Svendsen til Horsens Folkeblad i 1999.

Tegning af team Svendsen, 2003.